

Rhododendronlehti 2-2013

Dendrologian Seura

RHODODENDRON-KERHO

Rhododendron-kerho on Dendrologian Seuran jaoksena toimiva kerho, jonka tarkoituksena on edistää *Rhododendron*-sukuun kuuluvien kasvien tuntemusta.

Dendrologian Seuran jäsenmaksut: vuosijäsenmaksu 30 €, perhejäsenet 10 €, opiskelijat 12 € ja ainaijäsenmaksu 300 €, yhteisöjäsenmaksu 250€.

Rhododendron-kerhon vuosijäsenmaksu Seuran jäsenmaksun lisäksi on 11 €, millä katetaan kolme kertaa vuodessa ilmestyvän Rhododendronlehden painokustannukset.

Jäseneksi haluava voi ottaa yhteyttä Dendrologian Seuran jäsenmaksuista vastaavaan. Jäsenmaksut maksetaan Seuran tilille Sampo FI05 8000 1900 4199 21, BIC: DABAFIHH.

Rhododendronlehden ilmestymisajankohdat ovat 10.1., 1.4. ja 10.9. Lehteen tarkoitetun aineiston voi lähettää kerhon tiedottajalle.

Dendrologian Seuran puheenjohtaja: Terhi Parkkali-Reskola, _____

Dendrologian Seuran ja kerhojen jäsenmaksut: Kirsi Koponen, _____

Rhododendron-kerhon puheenjohtaja: Kristian Theqvist, _____

Rhododendron-kerhon tiedottaja: Osmo Jussila, _____

Rhododendronlehden vt. toimittaja: Marjatta Laine, _____

Dendrologian Seuran internetosoite: www.dendrologianseura.fi

Rhododendron-kerhon internetosoite: www.dendrologianseura.fi/rhodokerho

Rhododendron-kerhon pankkitili: Nordea FI51 1181 3000 116304

KERHON TOIMINTA

Kerho kokoontuu kolme kertaa vuodessa, helmikuun alussa, huhti-toukokuun vaihteessa ja syyskuun lopulla. Kokoontumispaikat ja tarkemmat ajankohdat selviävät kerholehdestä ja kerhon nettisivuilta. Kerran vuodessa tutustumme kotimaisiin puutarhakohteisiin parhaaseen kukinta-aikaan. Ulkomaisiin puutarhakohteisiin järjestetään retkiä kysynnän ja mielenkiinnon mukaan.

Alppiruusujen siemeniä välitetään jäsenille kerhon siemenvälityksen kautta. Siementen lahjoittajat saavat kutakin lahjoittamaansa erää kohden yhden erän veloituksetta. Kerho välittää vain luontaisilta kasvupaikoilta kerättyä siementä, risteytymättömistä lajeista kerättyä tai käsin pölytettyä siementä. Siemenet maksetaan kerhon pankkitilille.

Kerho järjestää kasvien yhteistilauksia ulkomailta, taimihuutokauppoja ja taimenvaihtotilaisuuksia.

Piirroksat © Tiina Poutanen.

American Rhododendron Society:n Finnish Chapter, Suomen jaos toimii yhteistyössä Rhododendron-kerhon kanssa ja jaoksen kokoukset järjestetään kerhon kokousten yhteydessä. Jaokseen voi liittyä maksamalla vuosimaksun kerhon pankkitilille.

ISSN-L 2242-4199

ISSN 2242-4199

Etukansi; *R. dichroanthum* Kuva: Tiina Poutanen

Lämpimän kevään kaipuussa

Kristian Theqvist

Puheenjohtajan Palsta

Tätä kirjoittaessani maaliskuun puolella välissä kevät tuntuu niin kaukaiselta. Ulkona on Espoosakin -22°C pakkasta, lunta on yli puoli metriä ja toivoa sään lämpenemisestä ei ole parin viikon ennusteissa. Sain ystävältäni Paul Andersonilta USA:sta valokuvia Pasadenasta, Kaliforniasta, missä kirsikat ja kameliat kukkivat parhaimmillaan. Kuvat herättivät kaipausta lämpimämmästä säästä, mutta eiköhän se kevät ja kaunis kesä tule meillekin ajallaan.

Viime lehdessämme ollut teema keltaisten alppiruusujen risteytyksestä saa tässä numerossa ansaitun jatkon Jaakko Saarisen ja Peter Tigerstedtin esitellessä Arboretum Mustilassa 90-luvulla tehtyjen risteytysten tuloksia. Näimme keltakukkaisia alppiruusuja viime kesän retkellämme Mustilaan ja nyt saamme niistä kaivattua lisätietoa.

Suomessa kasvaa luontaisena kaksi alppiruusulajia. Lapinalppiruusu (*R. lapponicum*) kasvaa nimensä mukaisesti Lapin tuntureilla ja se on harvinaisena rauhoitettu. Sen sijaan toinen luontainen alppiruusumme, suopursu (*R. tomentosum*) kasvaa yleisenä koko maassamme. Molemmista lajeista on tässä lehdessämme artikkeli.

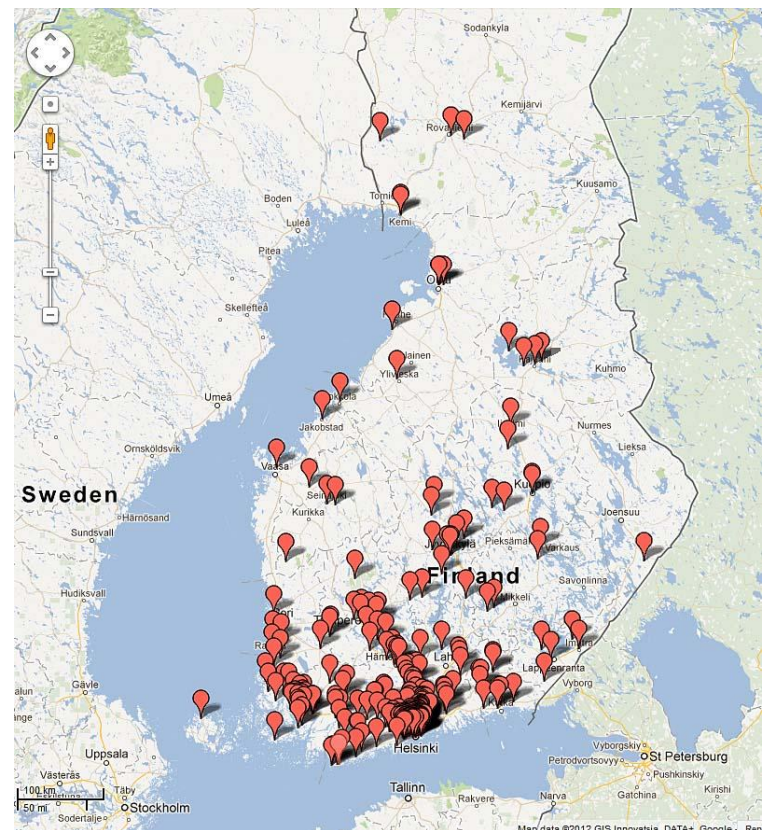
Kerhossamme on vajaat 300 jäsentä ja jäsenten asuinpaikkakunnat kattavat Suomen eteläisimmästä kolkasta aina napapiirin tuntumaan asti. Suurin osa jäsenistämme asuu Etelä-Suomessa keskittyen Uudellemaalle, Varsinais-Suomeen, Satakuntaan, Hämeeseen ja Kymenlaaksoon. Idempänä ja pohjoisempina jäseniä on harvemmassa, mutta kuitenkin merkittävästi, jotta voimme saada kasvatuskokemuksia ilmastollisesti erilaisista olosuhteista.

Oheiselle kartalle on sijoitettu kerhomme jäsenet asuinpaikan mukaan. Siitä saa käsityksen, miten paljon jäseniä on eri puolilla maata. On kuitenkin huomattava, että monet kasvattavat alppiruusuja ja atsaleoita kesämökkillään ja varsinkin pääkaupunkiseudulla asuvilla kesäpaikka on todennäköisimmin pohjoisempana.

Lähetä vapaamuotoinen kertomus alppiruusujen kasvattamisesta lehden toimitukselle, varsinkin jos asut esim. vyöhykkeellä III tai kylmemmillä alueilla. Kuten kartasta näet, lähellä Sinua asuu mahdollisesti muitakin harrastajia, jotka voivat hyötyä omista kokemuksistasi. Toimitus muokkaa kertomuksesi lehteen sopivaan muotoon.

Olen muuttamassa vaimoni kanssa toukokuun lopulla Turkuun lähemmäksi kesämökkiämme ja puutarhaamme Turun saaristossa. Nebulan sähköpostiosoitteeni [lakkaa](#) toimimasta, mutta minut tavoittaa jatkossakin sähköpostiosoitteesta

Kevään ja kesän odotuksissa,
Kristian Theqvist

Keltaiset alppiruusuristeytykset Mustilassa

Jaakko Saarinen & Peter M. A. Tigerstedt

Suurimmat alppiruusujen risteytysarjat tehtiin Mustilassa 1970-luvulla, mutta niissä ei erikoisesti yritetty kehittää keltaisia kukkavärejä. Sysäykset keltaisten alppiruusujen jalostamiseksi tulivat myöhemmin, suureksi osaksi kahdelta amerikkalaiselta kollegalta, David G. Leachilta sekä Steven McCullockilta, sekä omien ajatusten pohjalta.

Keltaisten alppiruusujen risteyttämisen vaikeudesta kirjoittaa jalostaja Leach kirjeessään P. M. A. Tigerstedtille 1.2.1997. Hän kertoo risteyttäneensä yli 50 vuotta ja kasvattaneensa risteytyksistään yli miljoona hybridiä, josta 72 on nimetty lajikkeiksi. Hän jatkaa toteamalla, että "melkein kaikki päämääräni ovat täyttyneet, mutta suurimmat pettymykset ovat olleet yleinen laaja ilmaston sopeutuminen ja keltainen kukanväri. Yksi pieni taimi, jolla oli puhtaan keltainen kukanväri, kukki kentällä pari vuotta sitten, mutta kuoli kohta tämän jälkeen."

Toisessa kirjeessä (24.2.1997) Leach toteaa seuraavaa: "Eräs avustajistani on sitä mieltä, että rodoilla ei ole geenejä keltaista väriä varten. Hän otaksuu, että keltaisen värin tulo ilmiösuun johtuu keltaisen ja punaisen pigmentin samanaikaisesta synteesistä, mikä on hyvin harvinainen sattuma rodolla. Minun täytyy vielä todeta, että erilaisten *dichroanthum*-hybridien risteyttäminen ei ole tuottanut tuloksena yhtään keltaista segregatiota."

Varhaiset keltaiset risteytykset

Nähtävästi yksi 1970-luvun risteytyksistä peräisin oleva keltainen hybridi kasvaa Mustilan Tuijalaaksossa ohotanalppiruusukasvustojen läheisyydessä. Pensaassa ei ole tunnuslaattaa, mutta kukan ja lehtien muodon perusteella tulee mieleen, että isä olisi *Rhododendron wardii* tai sen hybridi. Puhdasta *wardii*-lajia ei tietämämme mukaan käytetty ensimmäisessä risteytysjakossaan. Pensaassa aiemmista kukinnoista ei ole säilynyt havaintoja, ja niinpä vaalein kukin kesäyössä hehkuva pensas sai Jaakko Saarisen hieromaan silmiään öisellä arboretumretkellä pitkän työpäivän päätteeksi kesäkuussa 2012.

Kuva 1. 1970-luvun risteymien joukossa kasvava pensas, jonka kasvatustapa on puumainen ja melko avoin. Kukien vaalean vihertävä värisävy on kuvattaessa haalistunut valkoiseksi. Kukassa näkyy *Rhododendron wardii*-piirteitä. 18.6.2012. Kaikki kuvat: Jaakko Saarinen.

Kellomaisten kukkien väri ei ole keltainen vaan erikoisella limetinvihreällä sävytynyt valkoinen.

(Merkillinen keltaisiin jalosteisiin liittyvä lisäongelma tuli esille tätä juttua tehdessä: vaaleat keltaisen sävyt ovat jostain syystä vaikeita valokuvata. Pahimmillaan, kuten tässä tapauksessa, sävy haalistui kuvassa aivan valkoiseksi. Parhaimmillaankin kameraan tallentunut sävy jää hitusen todellista vaaleammaksi.)

Mustilan Alppiruusulaaksosta löytyy myös nähtävästi eräs Bo Knapen keltaisista risteymistä. Meillä ei ole tietoa mistä se on Mustilaan tullut, mutta sille on jo aikaa sitten kaiverrettu nimikyltti *Rhododendron brachycarpum* x *wardii*. Pienikokoista pensasta ei ole aivan helppo löytää, eikä se varjostuksen vuoksi ole nähtävästi koskaan kukkinut.

Keltaisten alppiruusujen risteytykset 1995

Ensimmäinen keltainen jalostusyritys käynnistettiin 1995, jolloin Steven McCullock Briggsin taimistolta USA:sta lähetti 26 siitepölyerää, jotka hän oli kerännyt eri puolilta USA:n länsirannikkoa. Lista siitepölyistä on juuri julkaistu Scottish Rhododendron Societyn vuosikirjassa no. 14 ja se on myös saatavissa kirjoittajilta. Risteytykset tehtiin saman vuoden kesäkuussa Mustilassa käyttäen äitipensaana mustilanalppiruusua (*R. brachycarpum* var. *tigerstedtii*). Pölytyksiin osallistuivat P. M. A. Tigerstedtin lisäksi Antti Autio ja Anu Väinölä.

Syntyneet taimet istutettiin Mustilaan Juhlapaikalta pohjoiseen kulkevan huoltotien varteen useaan paikkaan. Mustilaan istutettiin 38 eri risteytystä, kustakin 50–100. Taimia istutettiin noin 230 kappaletta kesäkuussa 1997, saman vuoden syksyllä 2065 tainta lisää, ja keväällä 1998 vielä viimeisiä jäljelle jääneitä, korkeintaan 450 kappaletta. Ei ole tehty laskentaa siitä, paljonko pensaita on jäljellä. Taimet istutettiin melko tiheään, koska arveltiin suurimman osan tuhoutuvan nopeasti liian arkoina. Keltaisia risteytyksiä istutettiin Kotkan kaupunginpuutarhurin ansiosta myös Karhulaan, jonne perustettiin muutaman sadan pensaan koeala.

Suurin osa pensaista alkoi kukkia vasta melko kookkaina. Monen pensaan ensikukinta oli vasta kesällä 2012, jolloin niillä oli korkeutta 1,5–2 metriä. Useilla kukat olivat identtiset mustilanalppiruusun kanssa, samoin lehdet. Tämä voi osittain selittyä keltaisen värin huonolla periytyvyydellä. Näin ollen mustilanalppiruusu dominoisi ilmiänsä. Toisaalta, koska toisissa pensaissa kuitenkin näkyy selvästi poikkeavia kukka- ja lehtituntomerkkejä, ei voi olla ottamatta huomioon sitäkin mahdollisuutta, että osassa risteytyksistä eristys on syystä tai toisesta pettänyt ja kukkiin on joutunut mustilanalppiruusun siitepölyä.

Myös keltaisia ja muitakin sävyjä Mustilaan istutetusta koeaineistosta on löytynyt. Tässä esittelemme kuvien kera muutamia parhaita Mustilassa kasvavista pensaista.

95031: *Rhododendron brachycarpum* var. *tigerstedtii* × 'Lemonade'

Useimmilla 1995 risteytyksissä käytetyillä lajikkeilla on varsin monitahoinen perimä. Tässäkin tapauksessa pölyttäjälajikkeen esivanhemmissa on viittä eri lajia: Tamaris-ryhmä × 'Crest' = ((*caucasicum* × *griffithianum*) × *campylocarpum* ssp. *campylocarpum*) × (*wardii* var. *wardii* × (*fortunei* ssp. *discolor* × *campylocarpum* Elatum-ryhmä)).

Taustaansa nähden risteytyksestä syntynyt jälkeläistö on hämmästyttävän yhtenevää. Kukinnot ovat ryhteviä, teriöt kauniin aalto-

Kuva 2. Pensas 95031-1 kukkii sisarustensa tapaan touko-kesäkuun vaihteessa vaalean esikönvärisin kukin. 29.5.2008.

reunaisia, väri on esikomainen vaalea keltainen, ja esikön tapaan kukkien väri suorastaan hehkuu varjoisassa paikassa, mutta auringossa näyttää haalealta. Kukinta on aikaisempi kuin useimmilla alppiruusuilla, suunnilleen yhtäaikainen 'Cunningham's White' -lajikkeen kanssa. Pensaat ovat miehenkorkuisia tai hieman alle.

Ensimmäinen Mustilassa kukkinut keltainen risteymä on peräisin juuri tästä risteytyksestä. Pensas sai yksilöllisen tunnuksen 95031-1, ja se otettiin lähes välittömästi Laukaalle solukkolisäykseen tunnuksella TTA-590, työnimellä "Mustilan keltainen 1". Tuleeko siitä lajike, on toinen kysymys. Pensas on komea ja ryhmänsä nuorimpana kukkinut, mutta sillä on heikkoutensa: kylminä talvina lumen päälle jääneet nuput paleltuvat, aikainen kasvuunlähtö herkistää vuosikasvaimet haloille, ja joinain vuosina myös jauhiaisten syöntijäljet värjäävät lehdistöä.

Paria vuotta myöhemmin otettiin lisäykseen vieressä kasvava pensas 95031-2 "Uusi keltainen", Laukaan tunnuksella TTA-730. Tämän pensaan kukat muistuttavat suuresti ensimmäistä keltaista, mutta kasvuunlähtö tapahtuu selvästi myöhemmin, mistä syystä lehdistössä ei ole näkynyt hallavioitusta hankalinakaan keväänä. Sarjassa on vielä kolmas hyvä pensas, jossa näyttäisi olevan muita parempi nappujen talvenkesto.

Vapaapölytteisiä siemeniä 'Lemonade'-hybrideistä kerättiin ensi kerran jo 2004. Puistomestari Teppo Cederin keräämästä erästä K09-04-516 kasvatettuja taimia on myyty yleisöllekin useita kymmeniä. Koska koko sisarusparvi kukkii useita muita alppiruusuja aiemmin, voi olettaa vapaapölytteisten siementen tuottavan pääosin F2-risteytyksiä sisarusten kesken. Geenien järjestyessä uusiksi kombinaatioiksi apotti Mendelin perinnöllisyyslakien mukaan voi olettaa toisesta sukupolvesta löytyvän suurempaa vaihtelevuutta sekä värin että talvenkeston suhteen. Parhaiden yhdistelmien löytämiseksi toisen sukupolven siementaimia olisi kasvatettava suuri määrä.

Kuva 3. Pensaas 95003-1 keltaisia, aaltoreunaisia kukkia somistavat vuosikasvainten komeat punaiset suomet. 13.6.2009.

95-003: *Rhododendron brachycarpum* var. *tigerstedtii* x 'Buttermint' tai 'Butter Brickle'

Tämän koe-erän taimista valtaosa oli hyvin mustilanalppiruusun näköisiä. Niinpä isompien pensaiden keskelle jäänyt kompaktimpi hybridi on saattanut kukkia jo aikaisemmin, mutta se herätti huomiota vasta kesällä 2009. Myös seuraavina kesinä se on ollut aivan täynnä kukkia. Kukinta on myöhempi kuin 95-031:llä, samanaikainen useimpien muiden alppiruusujen kanssa, ja kukat syvämmän keltaiset kuin 95-031-hybrideissä.

Tässä viimein on selkeästi keltainen alppiruusu, jota krantuinkaan värisilmä ei voi kutsua sävyttyneeksi valkoiseksi. Väriä korostavat kukinnan aikaan näyttävät punaiset vuosikasvainten suomet. Vieläpä on pensaan kasvutapa kauniin tuuhea ja pyöreä, ja kasvukorkeus näyttää jäävän kohtuulliseen puoleentoista metriin.

Risteytyksen isästä ei ole varmuutta, sillä pölytykset tehtiin kahteen otteeseen muutaman päivän aikavälillä. Väärinkäsityksen vuoksi jälkimmäinen, varmistava pölytys tehtiin eri siitepölyllä kuin ensimmäinen. Koreat vuosikasvaimet, samoin kuin (äidinperimään verrattuna) tiivis, pyöreä kasvutapa, viittaavat siihen että komean pensaan isä olisi juuri 'Buttermint', amerikkalaisen Richard Mauritsenin lajike, joka tunnetaan myös nimillä 'Aristocrat' ja 'Compact Yellow'. Sen perimässä oranssikukkaisella *Rhododendron dichroanthum* -lajilla on tärkeä osuus: (*campylocarpum* ssp. *campylocarpum* x tuntematon) x(((*dichroanthum* ssp. *dichroanthum* x *griersonianum*) x *dichroanthum* ssp. *apodectum*) x *dichroanthum* ssp. *apodectum*).

Pensas ei ole tehnyt siemeniä kontrolloiduissa risteytyksissä eikä edes kimalaisten vapaasti pölyttämänä. Olli Wuokko on kuitenkin saanut sen siitepölyllä aikaiseksi pienen määrän siemeniä.

Kuva 4. Pensas 95029-1 on noin 1,5 m korkea ja kukkii edullisina kukintavuosina runsaasti 3-värisin, torvimaisin kukin. Kesäkuu 2009.

95029: *Rhododendron brachycarpum* var. *tigerstedtii* x 'Evening Glow'

Tämä risteymäjälkeläistö istutettiin Mustilaan muita keltaisia aiemmin, jo kesäkuussa 1997, jolloin toinen P. M. A. Tigerstedt vietti 60-vuotispäiväjuhliään Mustilassa dendrologisten istutustalkoiden merkeissä. Kasvit tulivat suoraan Viikistä, ja niissä on merkinä sininen muovinen kietäisusäle erotuksena kaikesta muusta materiaalista, joilla on kuparilangalla varustettu tunnussäle. Maamme dendrologiset vaikuttajat istuttivat yhteensä 230 tainta E. M. C. Tigerstedtin muistokiven luoteispuolelle yläosistaan kuivaan rinteeseen, jossa osa niistä kärsi istutuksen jälkeisenä kesänä veden puutteesta ja ohutmultaisesta maasta. Pensaita on kuitenkin jäljellä useita kymmeniä.

Pölyttäjänä oli komean keltainen lajike 'Evening Glow', jonka perimäksi on ilmoitettu *Rhododendron fortunei* ssp. *discolor* x (*dichroanthum* x *griersonianum*). Merkillistä kyllä järjestäytyivät isän geenit jälkipolvessa niin, ettei jälkeläistöstä ole toistaiseksi löytynyt ainuttakaan varsinaisesti keltakukkaista pensasta. Kauniita ja suomalaisessa rhodokulttuurissa harvoin nähtyjä väriyhdistelmiä niissä kuitenkin on runsaasti. Kukkien koko ja muoto vaihtelevat kapean torvimaisesta leveään hörhelöreunaiseen, samoin vaihtelevat värisävyt: on lohenpunaista, ruusunpunaista, persikanväriä, oranssia, joissain kylmää sinerrystäkin. Kukinta-aika, kasvukorkeus, vuosikasvainten suomujen väri ja talvenkestävyys myös vaihtelevat.

Pensaat ovat kukkineet jo useana kesänä, mutta joutuivat yksityiskohtaiseen syyniin vasta hyvänä kukintakesänä 2012. Tuolloin yhdeksän pensasta sai yksilöidyt tunnukset ja työnimet, ennen kaikkea jatkoristeytyksiä varten, sillä kasvutavan ja lehdistön peittävyuden puolesta parhassakin pensaisissa näyttää olevan parantamisen varaa. Samassa yhteydessä tehtiin kontrolloitu F2-risteytys seitsemän parhaan pensaan kesken, painottaen kolmea komeinta pensasta. Näin saadaan aikaiseksi lisää ominaisuusyhdistelmiä,

kenties jotain keltaistakin. Samaa risteymäsiementä tarjottiin myös Rhododendron-kerhon siemenvaihdossa tämän vuoden tammikuussa. Myös Antti Autio on tehnyt 95-029-pensailla joitain jatkoristeytyksiä.

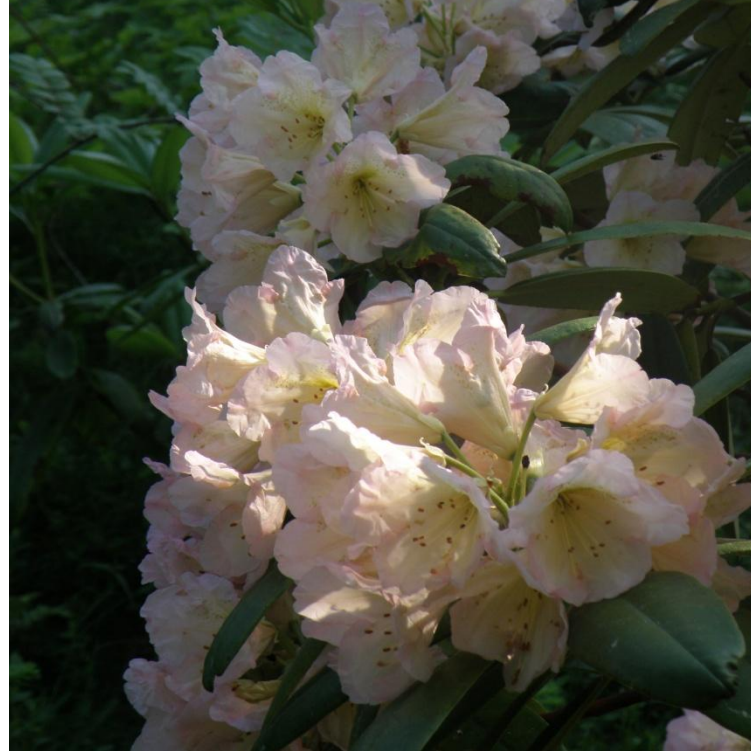
Kuva 5. Pensas 95029-2 on alle metrin korkuinen, ja sen nupuissa on *R. dichroanthumilta* perittyä sävyä, joka vivahtaa enemmän oranssiin kuin kuvasta näkyy. 10.6.2012.

Olisiko kolmesta parhaasta pensaasta lajikkeeksi? Oheisista kuvista voi nähdä pensailla 95029-1 ja 95029-2 ja erityisesti 95029-5 olevan varsin komeat ja aiemmista suomalaisista lajikkeista täysin poikkeavat kukat. Koekasvatuksella olisi kuitenkin ensin selvitettävä, kehittyisikö niiden lehdistö ja kasvutapa tuuheammaksi paremmilla kasvupaikoilla, ja riittääkö talvenkesto vähälumisillakin alueilla.

Rhododendron brachycarpum* var. *tigerstedtii* × *wardii

Jotta saisimme lujan perinnöllisen pohjan keltaisten jalostukselle, P. M. A. Tigerstedt kävi huhtikuussa 2002 Lounais-Kiinassa, Tiibetin rajan tuntumassa, ja keräsi runsaasti siitepölyä *Rhododendron wardii* -lajista mahdollisimman korkealta kasvupaikalta (Napa Hai, Yunnan, 3600 m mpy.). Kesäkuussa 2002 tehtiin sitten Mustilassa yksi kahden lajin välinen "perusristeytys": *Rhododendron brachycarpum* var. *tigerstedtii* × *wardii*.

Jälkeläisiä syntyi muutamia satoja, ja ne istutettiin 2-vuotiaina kahteen paikkaan Mustilassa. Helanterinkallion pohjoispuoliseen rinteeseen Tuijalaakson laidalle tehty istutus on onnistunut lähes täydellisesti, kun taas Mustilan kartanon puistoalueelle tehty menehtyi lähes kokonaan. Hyvin menestyneet pensaat ovat nyt kasvaneet noin metrin mittaisiksi ja odotamme malttamattomina kukkimisen alkua.

Kuva 6. 95029-5 on vajaan puolentoista metrin korkuinen, ja täytti kesäkuussa 2012 isoista ja tuuheista, persikansävyisistä kukkatertuista. 10.6.2012.

Rhododendron brachycarpum* var. *tigerstedtii* × *lacteum

Myös Jaakko Saarinen on harrastanut pienimuotoista alppiruusujen risteytystä lähinnä eri lajien kesken vuodesta 2005 lähtien, vaihtelevalla menestyksellä. Keltaisia risteytyksiä on ollut vähän, ja niistä koeistutuksiin asti on päässyt tähän mennessä vain yksi. Siemenerän K09-05-525 tuottamiseen tarvittu *Rhododendron lacteumin* siitepöly oli kerätty opintomatalla Luoteis-Skotlannissa Ullapoolissa sijaitsevasta Leckmelmin arboretumista.

Siemenet kylvettiin keväällä 2006, ja taimia jäi alkuhävikin jälkeen jatkokasvatettavaksi tusinan verran. Syksyllä 2009 istutettiin seitsemän niistä Mustilaan ja loput viisi Sääksmäen Rauttuniemeen. Kaikki olivat vielä syksyllä 2012 elinvoimaisen näköisiä. Leveissä ja komeissa lehdissä näkyy selvästi pölyttäjälajikkeeseen vaikutus. Tulevina vuosina nähtäväksi jää, kuinka näkyvästi *Rhododendron lacteumin* keltainen kukkien väri periytyy risteymäjälkeläisille.

Risteytykset 2006

Leachin Ohiossa sijaitseva alppiruusukokoelma on kuulunut vuosituhanen vaihteen tienoilta alkaen Holden Arboretumille, ja sen nykyinen johtaja Steven Krebs, joka jatkaa Leachin töitä, lähetti Mustilaan 2006 viisi siitepölyerää, joukossa lajikkeet 'Capistrano' ja 'Bikini Island', joita Leach oli suositellut keltaisten jalostuksen perusristeytyksiin. Risteytyksistä syntyneitä taimia istutettiin syksyllä 2010 Atsalearinteen yläosaan ja kesäkuussa 2011 Tuijalaakson tien varteen. Taimet ovat toistaiseksi hyvässä kunnossa, mutta niiden kukintaa saadaan odottaa vielä monia vuosia.

Lopuksi

Todettakoon yhteenvedona, että Mustilassa on tehty "perustyötä" keltaisten alppiruusujen kehittämiseksi. Nyt on onneksi työssä mukana innokas ja osaava ryhmä Rhododendron-kerhosta ja työ jatkuu siten mielestämme oikein hyvissä käsissä. Ongelmia voi tulla suurien hybridi-joukkojen valintatyössä, sillä varsinkin rekombi-

naatiossa syntyneitä jälkeläisiä tulisi havainnoida suurissa, mielellään muutaman sadan yksilön erissä silloin kun pensaat ovat kukkimisiässä, jotta kaikki eri ominaisuus-yhdistelmät tulisivat kattavasti siivilöidyiksi. Ja sitten on tietenkin vielä kloonattujen valintaerien lajikekokeet, jotka vaativat hyvin järjestettyjä ja toistettuja kenttäkokeita.

Asiaa yhteistilauksista

Hachmann

Hachmannin taimien tulosta ei vielä ole sovittu mitään, mutta yleensä se sovitetaan hieman ennen kevät-kokousta tapahtuvaksi. Taimet tulevat Pirjo Rantasen pihalle Noudon hoitaa ja sopii jokainen itse. Pirjon puhelin on . Ilmoitan jokaiselle tilaajalle hyvissä ajoin noutoajankohdan. Maksut selviävät toukokuun loppupuolella, kunhan Hachmann ja Mikko lähettävät laskunsa. Niin ja talkoisiin olisi mukava saada muutama henkilö.

Kari Venho

Baltezers

Taimet tulevat Latviasta Sari Åströmin pihalle Klaukkalaan huhtikuussa ja pidämme lajittelutalkoot alustavan ajatuksen mukaan perjantaina 20.4. Talkoisiin voit ilmoittautua suoraan Sari Åströmille. Sovi myös taimien noudosta Sarin kanssa.

Sari Åström

Rhododendron-Haven

Tanskan tilaus on tänä vuonna lähes yhtä suuri kuin Hachmanniltkin. Kasvit tulevat Pirjo Rantasen pihalle osoitteeseen . Noudon hoitaa ja sopii jokainen itse. Pirjon puhelin on 5000. Kasvien tuloajankohtaa ei vielä voi ennustaa, sillä pitkään jatkunut talvi on hankaloittanut tilanetta myös Tanskassa. Pyrin ilmoittamaan kaikille tilaajille kasvien tuloajankohdan kun se on minulla tiedossa. Samalla toivon myös tilaajilta talkooapua!

Osmo Jussila

ÅÅ

Parhaat *Rhododendron*-lajikkeet

Parhaat *Rhododendron*-lajikkeet sarja perustuu <http://www.klorofylli.com/forum> sivuston keskusteluiden perusteella valikoituneihin lajikkeisiin. Lajikkeet eivät ole paremmuusjärjestyksessä.

Alppiruusu 'Helsinki University'

Olli Wuokko

Kukan väri: vaaleanpunainen

Kukinta-aika: Kukkii kesäkuun keskivaiheilla (Etelä-Suomi), Saksassa toukokuun loppupuolella.

Kasvukorkeus: 1,5 m (10 vuotiaana), myöhemmin 2-3 m.

Kestävyys: ilmoitettu pakkaskestävyys -39°C. Vyöhykesuositus Suomessa I-V (MTT), III (IV-V) (Taimistoviljelijät ry). Vyöhykesuositus Ruotsissa I-VII (Zetas 2012), Amerikassa USDA 4-8 (Wayside Gardens yms).

Risteytys: *brachycarpum* var. *tigerstedtii* x ?

Jalostaja: Helsingin Yliopisto 1987 (TTA-151)

Lajike nimettiin Helsingin yliopiston täyttäessä 350 vuotta ja sille harkittiinkin juhlallista "Universitas Helsingiensis 350" -nimeä, mutta koska latinaa ei saa käyttää lajikenimissä, lajike sai ehkä vieläkin

paremmin ulkomailta toimivan nimen. Lajike julkaistiin vuonna 1987 muutaman muun lajikkeen kanssa, ja se tuli myyntiin 90-luvun vaihteessa.

Lajikkeen ominaisuuksia

'Helsinki University' on sellainen lajike, joka taimi-myymälässä erottuu monesta muusta suomalaisesta lajikkeesta kauniilla isolla tummanvihreällä lehdistöllä. Kaunis lehdistö on noteerattu myös esimerkiksi Amerikassa, lainaus Rare Find Nurseryn sivulta: "The leaves of this variety are especially glossy and green. Among the many other varieties in our greenhouses, this one stands out for its foliage." Lajike on perinyt kookkaan ja kauniin lehdistön mustilanalppiruusulta, mutta lehti on enemmän vaaka-asennossa kuin esimerkiksi 'P.M.A. Tigerstedt'

lajikkeella, jonka lehdet roikkuvat hieman vaikka pensas ei kärsisi kuivasta. Lehtilavan pituus on 10-15 cm ja leveys 4-6 cm, lehti on reunoiltaan alaspäin kupera.

Vaaleanpunainen, täpläkuvioitu kukka muistuttaa 'Haaga'n kukkaa. Kukinnossa on 12-18 kukkaa ja kukintoja on verson kärjessä yleensä yksi. Kukinta kestää 2-3 viikkoa.

Monessa yhteydessä mainitaan että lajikkeen uudessa kasvussa on hieman punerrusta, joskaan en ole itse huomannut tätä. Jos pitäisi vertailla tätä lajiketta ja samankaltaista 'Haagaa', viimeksi mainittu saisi pisteet runsaasta kukinnasta ja tuuheasta pyörästä kasvutavasta. 'Helsinki University' taasen saisi pisteet kauniista lehvästöstään joka on isoa ja terveen kiiltävää. Kummallakin on puolensa, ja lajikkeet löytänevät oikeanlaisille paikoille korkeusarvion perusteella; 'Helsinki University' kasvaa 'Haaga'a korkeammaksi, sille voi tulla korkeutta ajan kanssa kolmekin metriä. Pensas on muodoltaan pysty ja tukevavartinen. Jos haluaa kokeilla jotain uutta, tästä lajikkeesta voi kokeilla kasvattaa yksirunkoisen ikivihreän pikkupuun alaoksia karsimalla.

Lajikkeen alkuperä

'Helsinki University' on syntynyt mustilanalppiruusun (*Rhododendron brachycarpum* var. *tigerstedtii*) avopölytteisenä jälkeläisenä. Pölyttäjä ei siis ole tiedossa, mutta sen voisi olettaa olevan jokin Arboretum Mustilassa kasvava vanha puistoalppiruusulajike. Klooni on otettu lisäykseen Helsingistä Laajansuonpuistosta.

Lajike on ollut runsaan jatkojalostuksen kohteena. Suomessa etenkin Kristian Theqvist on käyttänyt lajiketta runsaasti ja lajike on risteytetty "lähes kaiken mahdollisen" kanssa. Yllättäen ensimmäiset lisäykseen päätyneet uudet lajikkeet, joissa on 'Helsinki University' perimässä eivät tulleet Suomesta vaan Puolasta. Sikäläinen Jan Cieplucha –taimisto on tehnyt risteytyksiä suomalaisilla lajikkeilla vuoden 2000 paikkeilla ja ensimmäisten kahdeksan lajikkeen joukossa on kolme 'Helsinki University' –risteytystä. 'Kazimierz Odnowiciel' ('Rasputin' × 'Helsinki University') on isokasvuinen pensas voimakkaan pinkeillä tummakuvioisilla kukilla, 'Kazimierz Wielki' ('Cardinal' × 'Helsinki University') on keskikokoinen pensas punaisilla kukilla, 'Stefan Batory' ('Helsinki University' × 'Polarnacht') on keskikokoinen pensas tummanpurppuraisin kukin missä on iso tumma läiskä. Näiden lajikkeiden kerrotaan kestävän noin -30°C, mikä varmaan pitää paikkansa, tai sitten niitä ei ole vielä saatu rääkättyä kovemmillä lukemilla. Lajikkeet tulevat jossain vaiheessa myös Suomeen ja sitten ne pääsevät todelliseen kestävyystestaukseen.

Kokemuksia lajikkeesta

Vaikka olen istuttanut kaksi pensasta tästäkin lajikkeesta, täytyy sanoa että sitä ei ole tullut seurattua

niin paljon kuin monia muita lajikkeita, johtuen ehkä siitä että tämä lajike on maineeltaan "törkyvarma", eikä sen menestymistä ole missään vaiheessa tarvinnut jännittää.

Nuorempi pensas on vasta metrin korkuinen, pyöreämuotoinen ja erittäin tuuhea maahan asti. Viereessä, naapurin tontilla kasvaa vanhoja käkkyräisiä puistoalppiruusuja ja kontrasti näiden välillä on suuri. Puistoalppiruusut ovat kärsineet vääränlaisista olosuhteista mutta eniten niitä rumentaa alppiruusujauhiasten jäljet. 'Helsinki University' on täysin säästynyt ainakin viime kesänä jauhiailsilta, ilmeisesti viereessä oleva herkkupensas vaikuttaa asiaan.

Toinen, vanhempi pensas on hieman yli metrin korkuinen. Se on pärjännyt Lopella tuulisella paikalla lähes virheettä, mutta kasvupaikka on liian karu mikä näkyy pieninä lehtinä jotka eivät ole tummanvihreät. Ohuessa maannoskerroksessa kasvaessaan se ei ole koskaan jaksanut tuuheutua alaosistaan mistä se oli kaljuuntunut jo taimimyyvälässä ("vuosikertakasvi"). Lajike kestäisi paremmin avointa kasvupaikkaa jos sillä olisi kunnollinen maa. Avoin kasvupaikka tosin kostautuu joinain keväänä hallan muodossa; uusi kasvu käynnistyy aiemmin kuin esimerkiksi puistoalppiruusuilla. Hallan vaurioittamat versot kannattaakin taittaa pois jotta pensas kasvatkaisi uudet, voittumattomat lehdet. On mahdollista että esimerkiksi Keski-Suomessa, lajikkeen menestymisvyöhykkeiden loppupäässä, seuraavaksi vuodeksi ei kehity yhtä hyvin kukkasilmuja jos ensimmäinen kasvupyrähdys poistetaan. Seuraavalle yritykselle jää silloin vähemmän aikaa kukkasilmujen kehitykseen. Kukinta ei ole koskaan kärsinyt hallasta, eikä kevätaurinko ole koskaan vaurioittanut pensaita.

Kasvupaikka

Lajike on parhaimmillaan puolivarjoisella kasvupaikalla kosteutta pidättävässä kuohkeassa ja happamassa maassa. Ravinteiden tarve on keskinkertainen. Koska lajike on korkeakasvuinen, se kannattaa sijoittaa pensasryhmissä taustalle. Tuuheaa lajiketta voi kokeilla myös näkösuojaksi oikeanlaisella paikalla.

Lisäys

Pääsääntöinen lisäysmetodi lajikkeelle on mikrolisäys. Suomessa lajikkeen mikrotaimia tuottaa Laukaan lisäksi Solhemin puutarha. Muutoin tuotantoa on Puolassa ja Amerikassa.

Lajiketta voi lisätä itse pistokkaista ja taivukkaista. Kristian Theqvistin hienoilta nettisivuilta löytyy juurrutuskoe jonka mukaan juurrutushormoni IBA 4% toimi lajikkeelle parhaiten. Myös jalontamalla lajiketta voi lisätä, ja Hachmann Saksassa lisää lajiketta 'Cunningham's White' perusrungolla. Jalonnettu taimi ei todennäköisesti ole alaosistaan yhtä tuuhea kuin pistokastaimi, saatikka sitten mikrolisätyt.

Suopursu ja muut pursulajit

Kristian Theqvist

Rhododendron tomentosum

Harmaja. Ann. Bot. Fennici 27:203-204, 1990.

Harmaja Ann. Bot. Fennici 28:171-173, 1991.

Suopursu

alasuku *Rhododendron*

sektio *Rhododendron*

alasektio *Ledum*

Suopursu on ainavihanta 30 – 100 cm korkeaksi kasvava pystyvartinen ja haaroittuva varpumainen pensas. Lehdet ovat tasasoukat, 2 – 5 cm pitkät ja 0,2 – 0,5 (1,0) cm leveät, ja lehtien alapinnalla on pitkiä ruosteensuskeita karvoja, lyhyitä valkoisia karvoja ja suomuja. Lehdillä on voimakas aromaattinen tuoksu. Lehdet suojaautuvat talvella pakkasta vastaan kääntymällä alaspäin ja vetämällä lehden reunat sisäänpäin kuten monet alppiruusut.

Kukilla on viisi valkoista terälehteä ja kymmenen pitkää valkeaa hedettä. Emi on heteitä lyhyempi. Kukkien terälehtien pituus on n. 10 mm. Suomessa suopursu kukkii kesä-heinäkuussa.

Suopursu kasvaa yleisenä koko maassa erityyppisillä soilla, kuten rämeillä, rämekorvissa ja kallioiden soistumilla, pohjoisempina myös kangasmetsissä ja tundralla. Pohjoiset muodot ovat selkeästi pienempilehtisiä ja niitä on joskus ilmeisesti erehdyksessä tunnistettu *R. subarcticum* lajiksi, joka kasvaa Grönlannissa, pohjoisessa Pohjois-Amerikassa ja Pohjois-Aasiassa. Suopursun läntisimmät kasvustot ovat harvinaisina paikallisina esiintyminä Norjassa ja itään päin mennessä lajia tavataan Venäjällä ja pitkälle Pohjois-Aasiaan.

Suopursu kukkii samaan aikaan uusien versojen kasvun kanssa. Kuva © Kristian Theqvist

Suopursut kukkivat suon laidalla.

Kuva © Kristian Theqvist

Pursut alppiruusujen sukuun

Pursut saivat olla omana *Ledum* sukunaan Linnén ajoilta yli 200 vuotta, kunnes v. 1990 ne yhdistettiin alppiruusujen *Rhododendron* sukuun. Amerikkalainen biologi H.F. Copeland oli jo v. 1943 todennut *Ledum* suvun lajien muistuttavan kovasti silloisten *Azalea*, *Rhododendron* ja *Hymenanthus* alasukujen lajeja (1). Kathleen A. Kron ja Walter S. Judd esittivät v. 1990, että *Ledum* tulisi sisällyttää *Rhododendron* suvun *Rhododendron* alasukuun perustuen kladistisiin molekyyliSYSTEMATIIKAN tutkimuksiin (2). Tutkimuksessaan he esittivät, että *Ledum* lajit muistuttavat useilta piirteiltään, mm. indumentumin suhteen, läheisesti *Edgeworthia* alasektion alppiruusuja, jotka kasvavat epifyytisinä Himalajalla, Tiibetissä ja Kiinan Yunnanissa.

Suomalainen tutkija Harri Harmaja on v. 1990 – 2002 nimennyt uudelleen useimmat tunnetut pursulajit, mukaan lukien tutun suopursomme nimelle *Rhododendron tomentosum* (ent. *Ledum palustre*) (3,4,5,6).

Useissa tietokannoissa käytetään pursuille edelleen *Ledum* sukua. Muutos tapahtuu hitaasti osin sen vuoksi, että merkittävät auktoriteetit ja tietolähteet ovat käyttäneet *Ledum* sukua julkaisuissaan. Mikään tutkijataho ei kuitenkaan ole tietääkseni esittänyt suoranaisia kumoavia väitteitä *Ledum* lajien siirtämisestä *Rhododendron* sukuun. Venäjä on oma lukunsa. Siellä tutkijat ovat nimenneet *Ledum* sukuun joitakin lajeja ja lajimuunnoksia, joita länsimainen taksonomia ei vielä ole tunnustanut (mm. *Ledum palustriforme*).

Royal Botanic Gardens, Kew ja Missouri Botanical Garden ovat luoneet laajan ja kattavan tietokannan kasvilajien tieteellisistä nimistä, nimeltään *Plant List* (7).

Plant list on järjestelmällisesti, kantaa syvemmin ottamatta, listannut pursut sekaisin *Rhododendron* ja *Ledum* sukuihin, nojautuen tutkijoiden julkaisemiin tie-

teellisiin nimiin ja antaen kullekin nimelle arvion sen luotettavuudesta.

Plant list tietokannassa osalla pursulajeista on hyväksyttyinä sukuna ("accepted name") *Rhododendron* ja osalla *Ledum*, ja useimmissa tapauksissa synonyymiksi on annettu toisen suvun lajinimi.

Viidellä lajilla yhdeksästä lajista *Rhododendron* on määritetty "accepted name" statukselle ja neljällä se on *Ledum*. Tästä ei voi vetää johtopäätöstä kuuluvatko pursut alppiruusuihin vai eivät.

Pursulajit ja niiden levinneisyys

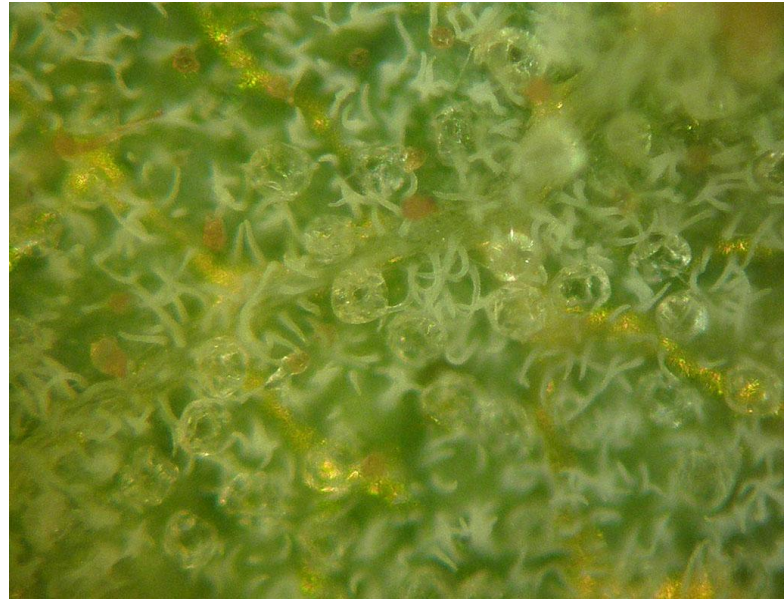
Pursut ovat levinneet pohjoisen pallonpuoliskon havumetsä- ja tundravähyhykkeelle. Seuraavassa listassa on lueteltuna pursut nykyisen yleisesti hyväksytyyn taksonoman mukaan, niiden aiempi *Ledum* suvun nimi, suomen- ja ruotsinkielinen nimi, jos sellainen on annettu, sekä levinneisyys.

- *Rhododendron tomentosum* Harmaja
- *Ledum palustre* var. *palustre* (L.) Kron & Judd
- suopursu
- skvattram, getpors
- Eurooppa ja Pohjois-Aasia
- *Rhododendron groenlandicum* (Oeder) Kron & Judd
- *Ledum groenlandicum* Oeder
- lännenpursu
- bredbladig skvattram
- pohjoinen Pohjois-Amerikka, Grönlanti (tuontina Keski-Euroopassa)
- *Rhododendron subarcticum* Harmaja
- *Ledum palustre* var. *decumbens* Aiton
- pohjoinen Pohjois-Amerikka, Pohjois-Aasia, Grönlanti
- *Rhododendron neoglandulosum* Harmaja
- *Ledum glandulosum* Nutt.
- läntinen Pohjois-Amerikka
- *Rhododendron tolmachevii* Harmaja
- *Ledum macrophyllum* Tolm.
- Koillis-Aasia
- *Rhododendron diversipilosum* (Nakai) Harmaja
- *Ledum palustre* var. *diversipilosum* Nakai
- Japani, Sahalinin saaret
- *Rhododendron hypoleucum* (Kom.) Harmaja
- *Ledum hypoleucum* Kom.
- Itä-Aasia
- *Rhododendron subulatum* (Nakai) Harmaja
- *Ledum subulatum* (Nakai) A.P. Khokhrjakov & M.T. Mazurenko
- Venäjältä Koillis-Kiinaan, Pohjois-Korea, Japani
- *Rhododendron columbianum* (Piper) Harmaja
- *Ledum columbianum* Piper
- läntinen Pohjois-Amerikka

Täydellisempi taulukko pursujen tieteellisistä nimistä on nähtävillä lähteen (8) nettisivulla ja valokuvia eri lajeista on lähteen (9) sivustolla.

Pursujen ominaisuuksia

Kaikilla pursulajeilla on pienet valkoiset kukat ja kukan avulla niitä on vaikea erottaa toisistaan. Tunnistaminen perustuukin lähinnä pursujen lehtien kokoon ja muotoon ja varsinkin lehtien alapinnan karvoitukseen (10). Karvoja on pääasiassa kahdenlaisia, pitkiä valkoisia tai ruskeita karvoja (silmille näkyvä indumentum!), ja lyhyitä valkoisia karvoja, jotka pystyy näkemään vain mikroskoopilla. Lehtien alapinnalla on myös lepidoteille ominaiset suomut, jotka pursuilla ovat muodoltaan kuin pienten tappien päässä olevat nystyt. Tämän vuoksi pursujen suomuja onkin monissa julkaisuissa kutsuttu englanniksi nimellä *gland* ja ruotsiksi *körtel*.

Suopursun lehden alapinnalla on lyhyitä valkoisia karvoja ja suomuja, jotka näyttävät donitsin muotoisilta nystyiltä varsien päässä. Pitkät ruskeat karvat eivät näy tässä mikroskooppikuvassa, joka on tarkennettu suomuihin ja lehden pinnan karvoihin.

Kuva © Kristian Theqvist

Pursuilla on niille ominainen eteerisistä öljyistä syntyvä voimakas aromaattinen tuoksu. Pursut ovat lievästi myrkyllisiä kuten muutkin alppiruusut. Tästä huolimatta (tai tämän vuoksi?) pursuja on yleisesti käytetty rohtoina, mausteena ja desinfioimiseen. Käyttö on ollut reuman ja ihotautien hoidosta aina viinan ja oluen maustamiseen ja syöpäläisten hävittämiseen. Suopursurohtoa on aiemmin saatu Suomenkin apteekkeista. Eskimot ja Pohjois-Amerikan intiaanit ovat käyttäneet pursuja "labradorinteenä", mistä juontuu englanninkielinen nimi Labrador Tea.

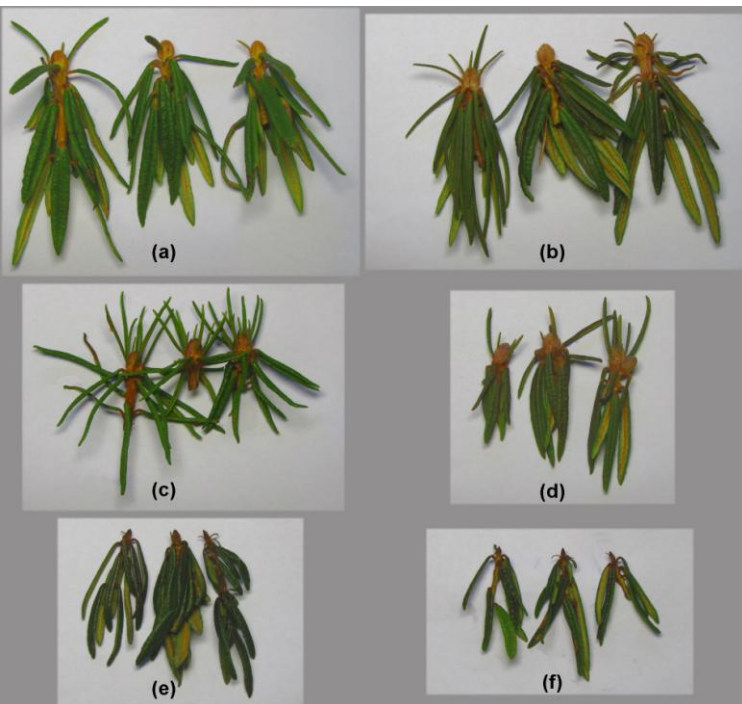
Kromosomimäärät, ploidisuus

Alppiruusuilla on 13 kromosomia ja kahdentuneena kromosomistossa on 26 kromosomia (2n). Näin on myös pursuilla, mutta yllättävän monilla pursulajeilla kromosomisto on tuplaantunut tehden niistä ploidisuudeltaan normaalin diploidin sijaan tetraploideja, jolloin kromosomistossa on 52 kromosomia.

Olen ollut mukana tutkimustyössä, missä tutkitaan *Rhododendron* suvun lajien ja lajikkeiden ploidisuutta, menetelmänä virtaussytometria. Tutkimusryhmää on vetänyt Dr. João Loureiro Coimbran yliopistosta Portugalissa ja näytteiden valinnan koordinointia on hoitanut John Perkins USA:sta.

Roolini on ollut lähinnä avustava näytteiden valinnassa ja niiden keräämisessä. Motiivi on minulla pääasiassa ollut lajien ja lajikkeiden välisiin risteytyksiin kohdistuva, koska onnistuneelle pölytykselle on olemassa tiettyjä perussääntöjä ploidisuus huomioon ottaen. Olen lähettänyt Portugaliin näytteitä yli 100 lajista ja lajikkeesta, mm. lähes kaikista pursulajeista ja suopursusta näytteitä kerättynä eri puolilta Suomea Lappia myöten. Kiitos näytteitä keränneille!

Suopursun suuri vaihtelevuus hämmästytti minua ja olin varautunut ajatuksissani siihen, että Lapin pienikasvuiset pursut voisivat olla diploideja. Kaikki näytteet suopursuista osoittautuivat kuitenkin homogeenisesti tetraploideiksi.

Rhododendron tomentosum näytteiden laajaa vaihtelua. (a) Turun saaristo. (b) Kerimäki. (c) Turun saaristo, erillinen populaatio. (d) Liminka. (e) Enontekiö. (f) Neuurmag, Mongolia. Kuva © Kristian Theqvist

Tulokset pursulajien ploiditesteistä on seuraavassa (11).

Diploidit pursut:

- *R. subarcticum*
- *R. subulatum*
- *R. columbianum*

Tetraploidit pursut:

- *R. tomentosum*
- *R. groenlandicum*
- *R. neoglandulosum*
- *R. tolmachevii*
- *R. diversipilosum*
- *R. hypoleucum*

R. columbianum oli tulosten mukaan diploidi. Tämä varmistettiin lähettämäni näytteen lisäksi kahdella muulla näytteellä. Tuloksen perusteella *R. columbianum* ei voine olla väitetty luontainen risteymä pursulajien *R. groenlandicum* ja *R. neoglandulosum* välillä, koska kyseiset lajit ovat nyt saadun uuden tiedon mukaan tetraploideja, eikä risteymä näytä olevan mahdollinen myöskään muiden USA:ssa luontaisesti kasvavien pursulajien välillä. Tämän vuoksi *R. columbianum* on oma lajinsa ja siitä ei tulisi käyttää risteymänimeä *R. xcolumbianum*.

Pursujen lisääminen ja kasvatuus

Pursuja voi lisätä helposti siemenistä. Kevättalven kylvöistä itäneet taimet selviävät jo ensimmäisen talven ulkona lumen suojassa.

Suolta voi myös omistajan luvalla yrittää ottaa suopursun kasvamaan puutarhaansa. Siirto onnistuu paremmin, kun oksia leikkaa pienemmiksi.

Pistokaslisääminen on vähän vaativampaa, mutta sekin onnistuu, kun pistokkaan ottaa kesällä osin puutuneesta uudesta versosta.

Suopursuja puutarhassa lammen rannalla. Kuva © Kristian Theqvist

Pursut kasvavat samanlaisessa kosteassa, happamassa ja ilmastossa maassa kuin muutkin alppiruusut. Ne eivät viihdy hyvin liian vetisessä maassa. Eiväthän ne kasva soidenkaan märimmillä alueilla.

Puutarhassa viljeltynä suopursusta tulee aurinkoisella tai puolivarjoisella kostealla paikalla hyvin haa-roittuva ja runsaasti kukkiva kaunis pensas.

Risteytykset pursujen ja alppiruusujen välillä

Pursujen kuulumista alppiruusujen sukuun todistaa myös monet onnistuneet risteytykset pursujen ja alppiruusujen välillä. Risteytyksiä ovat tehneet prof. Bengt Kihlmanin ja minun lisäksi myös monet muut. Mutta tämä onkin sitten toisen jutun aihe. ;)

Lähteet

1. **Copeland, H. F.** 1943. A study, anatomical and taxonomic of the genera of Rhododendroideae. Amer. Midl. Naturalist 30:533-625.
2. **Kron, K. A. & Judd, W. S.** 1990. Phylogenetic relationships within the Rhodoreae (Ericaceae) with specific comments on the placement of *Ledum*. Syst. Bot. 15: 57-68.

3. **Harmaja, H.** 1990. New names and nomenclature in *Rhododendron* (Ericaceae). Ann. Bot. Fennici 27:203-204.
4. **Harmaja, H.** 1991. Taxonomic notes on *Rhododendron* subsection *Ledum* (*Ledum*, Ericaceae), with a key to its species. Ann. Bot. Fennici 28: 171-173.
5. **Harmaja, H.** 1999. *Rhododendron diversipilosum*, comb. nov. (Ericaceae). Ann. Bot. Fennici 35: 263-264.
6. **Harmaja, H.** 2002. *Rhododendron subulatum*, comb. nova (Ericaceae). Ann. Bot. Fennici 39: 183-184.
7. **Royal Botanic Gardens, Kew & Missouri Botanical Garden.** 2010. The Plant List. <http://www.theplantlist.org>
8. **Theqvist, K.** 2004, revised 2011. Taxonomy of species in *Rhododendron* subsection *Ledum*. http://www.rhodogarden.com/cross/ledum_taxonomy.html
9. **Theqvist, K.** 2007. Subsection *Ledum* in genus *Rhododendron*. <http://www.rhodogarden.com/Ledum/index.html>
10. **Voss, D.H.** 2011. A Key for *Ledum* in *Rhododendron*. Journal of the American Rhododendron Society, 65(2):99-101.
11. **Perkins, S. & J.** 2011. Ploidy level of *Ledum* species. <http://rosebayblog.blogspot.fi/search/label/ledum>

ARS:n Finnish Chapter kuulumiset

Kristian Theqvist

Finnish Chapter jaos piti virallisen talvikokouksen 2. helmikuuta 2013 *Rhododendron*-kerhon talvikokouksen yhteydessä. Jaoksen kokouksessa oli läsnä 13 jäsentä.

Kokouksessa hyväksyttiin muutos sääntöjen pykälään X (Dissolution of the Chapter). Hyväksytyt säännöt ovat nähtävillä osoitteessa

www.ccc.org/ChapterBylawsRev001.pdf.

Kutsu vuosikokoukseen

Finnish Chapter jaoksen vuosikokous pidetään 15.5.2013 *Rhododendron*-kerhon kokouksen yhteydessä Kaisaniemen kasvitieteellisessä puutarhassa. Puheenjohtajan, varapuheenjohtajan, sihteerin ja varainhoitajan toimikausi on kaksi vuotta ja 14.7.2012 valituista toimihenkilöistä kukaan ei ole vielä erovuorossa, joten uusia ei tarvitse valita ellei siihen nähdä erityistä syytä.

ARS 2013 Convention Seattlessa 1. - 5.5.2013

Osallistun 2013 ARS Annual Conventioniin Seattlessa toukokuun ensimmäisellä viikolla ja tapaan ARS:n johtoryhmän jäsenet.

Pidän siellä kaksi esitelmää aiheena risteyttäminen ankariin talviolosuhteisiin.

Erikoistarjous kun liityt nyt jäseneksi!

Kun liityt uutena jäsenenä 1.4. - 20.6. välisenä aikana, saat ARS:n julkaisun kuluvan vuoden kesä- ja syysnumerot ja lisäksi kaikki ensi vuoden 2014 numerot. Siis **1,5 vuoden jäsenyys yhden vuoden jäsenmaksulla 27 €!**

Ota yhteyttä Osmo Jussilaan, kun haluat jäseneksi.

osmo.jussila@ars.org

ARS:n kotisivu www.rhododendron.org

Rhododendron lapponicum

Osmo Jussila

R. lapponicum New Foundland
Kuva © K. Theqvist

Rhododendron lapponicum

Wahlenberg Fl. Lapp. 104. 1812
(*Azalea lapponica* Linnaeus, Sp. Pl. 1: 151. 1753; *A. ferruginosa* Pallas; *A. parvifolia* (Adams) Kuntze; *Rhododendron confertissimum* Nakai; *R. lapponicum* subsp. *parvifolium* (Adams) T. Yamazaki; *R. palustre* Turczaninow ex de Candolle (1839), ei Kron & Judd (1990); *R. parvifolium* Adams; *R. parvifolium* subsp. *confertissimum* (Nakai) A. P. Khokhrjakov.)

Lapinalppiruusu

Lapsk alpros, Lapland Rosebay, 高山杜鹃 gao shan du juan
Рододендрон лапландский,

alasuku Rhododendron
sektio Rhododendron
alasektio Lapponica

Ainavihanta 0,1 – 1m korkea joko maanmyötäinen tai pystykasvuinen tiheäöksäinen pensas. Lehdet 0,4 – 2,5cm x 0,2 – 7 cm pituiset, kapean suikeat.

Yläpinnaltaan harmaan vihreät, molemmin puolin tiheään suomiset lehdet säilyvät pensaassa vain vuoden. Talven yli säilyy vain versojen kärjissä joitakin lehtiä, ja ne saavat talvella tummanruskean värisävyn.

Päätteisessä kukinnossa 3–6 kukkaa. Leveän torvimaiset kukat 0,7– 1,4cm pituiset ja 1,5cm halkaisijaltaan. Kukan väri on vaalean punavioletti tai joskus harvoin valkoinen. Yleensä 5 – 10 kpl alle 1 cm pituista hedettä, emi 1,1– 1,5 cm pituinen.

Kotimaa: Circumpolaarinen levinneisyys ulottuen kaikkien mantereiden arktisille alueille Pohjoismaissa, Venäjällä, Mongoliassa, Koreassa, Kiinassa, Japanissa, Alaskassa, Kanadassa ja Grönlannissa. Laji on rauhoitettu Suomessa. Kasvaa luontaisena tunturikankailla, kivisillä niityillä ja suomalaisilla ylätasangoilla usein kalkkipitoisilla kasvualustoilla.

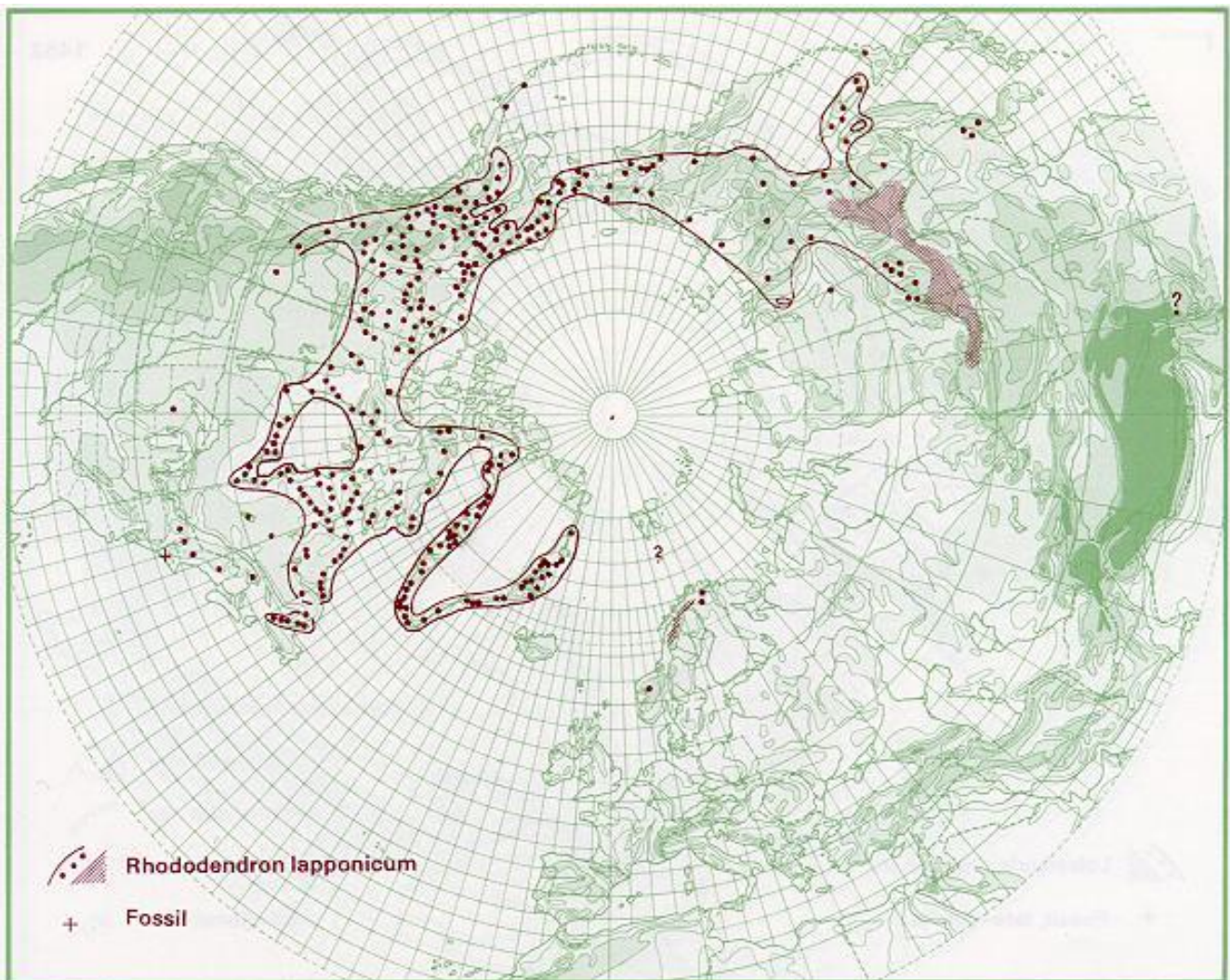
Kestävyys: Englanti H5

ARS:n pakkasenkestävyysarvio -32°C

Suomi: ? – VII

Lapinalppiruusu on toinen Suomessa luonnonvaraisena kasvava *Rhododendron*-laji, toinen niistä on suopursu. Lapinalppiruusu on meillä paljon pursua harvinaisempi tuttavuus, ja sitä kasvaakin vain muutamain paikoin käsivarren Lapissa. Skandinaviassa laji on kuitenkin yleisempi kasvaen Ruotsin ja Norjan tuntureilla vuoristojen eteläosiin saakka. Vaikka laji on meillä harvinainen, on sillä alppiruusujen maailmassa poikkeuksellisen laaja luontainen kasvualue. Lapinalppiruusua kasvaa arktisilla alueilla niin Pohjois-Amerikassa, Euroopassa kuin Aasiassakin. Itä-Aasiassa kasvavaa pystykasvuisempaa muotoa, joka voi yltää jopa metrin korkuiseksi, on aiemmin kutsuttu omalla lajinimellään *R. parvifolium*, mutta nyttemmin sen statusta on laskettu ja nykyään Itä-Aasiassa kasvavaa kantaa kutsutaankin lapinalppiruusuihin kuuluvaksi Parvifolium-ryhmäksi.

Skandinavian vuoristoissa kasvava lapinalppiruusu on maanmyötäinen varpu, joka harvoin jaksaa nostaa oksiaan viittä senttimetriä korkeammalle. Se kukkii kesäkuussa versojen kärkiin puhkeavin pienin punavioletein kukin. Skandinaavinen lapinalppiruusun muoto on kuuluisa siitä, että sitä on lähes mahdoton kasvattaa kotiseutunsa ulkopuolella. Jopa yritykset Norjan eteläosien vuorilla luontaisena kasvavien lapinalppiruusujen kasvattamiseksi Norjan rannikolla ovat yleensä epäonnistuneet. *Parvifolium*-ryhmä tarjoaa kuitenkin helpommin puutarhaan sopeutuvia alkuperiä, ja ne ovat toki kookkaampina muutenkin käyttökelpoisia puutarhakasveja. Useiden alasektio Lapponican lajien tapaan lapinalppiruusukin pukeutuu talvisin aika surkean talviasuun, kun lehvästö muuttuu syksyllä kuolleen ruskeaksi. Keväällä jäljellä olevat lehdet saavat toki jälleen vihreämmän väriyksen.

Lapinalppiruusun levinneisyys © [Naturhistoriska riksmuseet](http://linnaeus.nrm.se) 1998

<http://linnaeus.nrm.se/flora/di/erica/rhodo/rhodlapv.jpg>

Käy katsomassa lapinalppiruusua!

Olli Wuokko

Lapinalppiruusu kukkii, kuvattu Saanalla 2013
Kuva © Olli Wuokko

Lapinalppiruusu (*Rhododendron lapponicum*) on harvinainen Suomessa, sillä on vain pari kasvupaikkaa Käsivarren Lapissa, Utsjoelta laji lienee kadonnut. Aivan pohjoisimmassa Käsivarressa sitä tavataan kolmella tunturilla joista Saanalla se on helpoiten löydettävissä. Mallan luonnonpuistossa sitä pitäisi myös kasvaa, mutta kulkeminen on sallittu ainoastaan polkureitillä kolmen valtakunnan rajalle, ja tuon polun varressa sitä ei kasva.

Olen käynyt Saana – tunturin päällä nelisen kertaa, mutta koskaan aiemmin en ole nähnyt lapinalppiruusua. Se onkin vaikea löytää jos ei varta vasten etsi ja toisaalta kukinta-ajan ulkopuolella se on huomaamaton. Tunturin päälle menevän reitin alkupuolella on puiset portaat joiden vasemman puolen haravoin aika tarkkaan ylös noustessa etsiessäni kasvia. Sieltä löytyi kaikki muut hienot tunturikasvit paitsi lapinalppiruusu ja lapinvuokko (*Dryas octopetala*, *Rosaceae* -heimo). Liekovarpio (*Cassiope tetragona*, *Ericaceae*) on hyvin yleinen Saanalla ja esimerkiksi vastapäisellä Pikku-Mallalla mutta puuttuu muualta Suomesta pohjoisinta Käsivartta lukuun ottamatta. Se kasvaa kuivemmissa ja nopeammin sulavissa paikoissa kuin sammalvarpio (*Cassiope hypnoides* syn. *Harrimanella h.*) joka on Suomessa paljon laajemmalle levinnyt kasvi. Lähes huomaamaton sammalvarpio muistuttaa toisissaan matalia

sammalia kukinta-ajan ulkopuolella ja sen löytää helpoiten lumenviipymäpaikkojen läheisyydestä kosteanpuoleiselta alustalta. Yksi hienoimmista, mutta ei harvinaisimmista tunturivarvuista on tunturikurjenkanerva (*Phyllodoce caerulea*, *Ericaceae*), joka kukkii punaliiloja kukin. Se muistuttaa samoilla paikoilla kasvavaa pohjanvariksenmarjaa (*Empetrum nigrum* ssp. *hermaphroditum*, *Ericaceae* / *Empetraceae*) kukinta-ajan ulkopuolella, mutta on tunnistettavissa hieman litteämmästä lehdestä jonka alapinnalla ei ole vaaleaa ilmarakojuovaa.

Portaiden päätyttyä ja jonkun matkaa kohti tunturin lakiosaa kasvillisuus vaihtuu ja muuttuu niukemmaksi ja matalammaksi. Sielikkö (*Loiseleuria procumbens*, syn. *Kalmia p.*, *Ericaceae*) ja uuvana (*Diapensia lapponica*, *Diapensiaceae*) ovat yleisiä, niitä kasvaa myös alempana karuimmilla kohdilla.

Ylös käveltyäni en ollut vielä näkynyt lapinalppiruusua, joten lähdin takaisinpäin. Ennen portaiden yläpäästä polun jyrkänteidenpuoleisella rinteellä huomasi lapinvuokon lehtiä kalliohyllyn reunan kivipintaa vasten (kukkii myöhemmin) ja saman tien samalta kasvupaikalta löytyi alppiruusu. Muutamien neliöiden alalla kasvoi lapinalppiruusua varsin tiheässä, mutta tuon läntin ulkopuolella niitä en nähnyt.

Kasvit olivat laakeita, muutamien senttien korkuisia ja varmasti alttiita varomattomien kulkijoiden tallaukselle. Kaikissa yksilöissä oli kukkia, mutta ne eivät ole täynnä kukkaa niin kuin sukulaislajit Himalajalla. Lapinvuokon lisäksi alppiruusun kanssa sekaisin kasvaa variksenmarjaa, liekovarpiota, uuvanaa, riekonmarjaa (*Arctostaphylos alpina*), matalakasvuista puolukkaa (*Vaccinium uva-ursi*) jotain ruohovartisia kasveja kuten jotain saraa ja vihvilää.

Jos haluat käydä katsomassa lapinalppiruusua, hyvä ajankohta voi olla kesäkuun viimeisellä viikolla. Kesällä 2012 jäät lähtivät viereisestä Kilpisjärvestä 19 päivä kesäkuuta, joten viikko jäiden lähdestä voi olla hyvä ajoitus, ainakin silloin ne kukkivat viime vuonna. Kilpisjärvellä on Metsähallituksen ylläpitämä luontotalo, jonka henkilökunta osasi sanoa kukkiko alppiruusu jo vai ei. Samaan aikaan alppiruusun kanssa kukkii suurin osa muistakin tunturivarvuista. Kun etsit lapinalppiruusua, katso mihin astut!

Talvikokouksen satoa

Osmo Jussila

Tämän vuoden talvikokous järjestettiin perinteiseen tapaan Helsingin kasvitieteellisen puutarhan Linkola-salissa. Lausun kiitokseni hyvin sujuneista kokousjärjestelyistä jälleen Kirsi ja Martti Kuposelle ja kiitokset kokousväelle osoittamastaan aktiivisuudesta ovat tietysti paikallaan. Kokousten osallistujamäärä on viime vuosina pääsääntöisesti ylittänyt 30 osallistujan rajan, niin nytkin. Toki meillä vielä on parannettavaa, sillä kerhon jäsenmäärään nähden kokouksiin osallistumisaktiivisuus on edelleenkin turhan vaatimattomalla tasolla. Pyrkimyksenämme on tehdä kaikista kokouksista houkuttelevia ja avoimia uusienkin jäsenten aktivoimiseksi. Ehdotuksia toimintamuodoista, joiden avulla voimme parantaa kokousaktiivisuutta otamme me kerhon toimihenkilöt mielellämme vastaan. Kerhon henkilövalinnat olivat totuttuun tapaan asialistalla ensimmäisenä ja sujuivat yksimielisyyden vallitessa.

Kerhon puheenjohtajana jatkaa **Kristian Theqvist**. Lehdentekoa jatkaa **Osmo Jussila**, ja edelleen lupautui **Marjatta Laine** tarvittaessa vastaamaan lehden teosta jos Osmo on syystä tai toisesta esteellinen hoitamaan tehtävää.

Kerhon kotisivuja hoitaa **Kristian Theqvist**. Laajentuneen toiminnan vuoksi kerholle ja **ARS Finnish Chapter**:ille avattiin vuoden 2012 lopulla pankkitili, jonne kahvikassaan kertyneet varat talletettiin. **Osmo Jussila** valittiin kyseisen tilin hoitajaksi. Katseluoikeudet pankkitiliin ovat myös kerhon puheenjohtajalla.

Kerhon pankkitili: **Nordea FI51 1181 3000 116304**
Tälle pankkitilille tulee maksaa huutokaupoista ja siemenvälityksistä ja mahdollisesti muista kerhon välittämistä tuotteista ja kasveista kertyvät maksut, Rhododendron-lehden tilausmaksut maksetaan edelleenkin Dendrologian Seuran ilmoittamalle pankkitilille.

Siemenvälitystä hoitaa edelleen **Olli Wuokko** ja skandinaaviskaa haastaa **Rainer Svartström**. Jäsenkirjanpitoa hoitavat totuttuun tapaan yhteistyössä **Kirsi Koponen** ja **Osmo Jussila**.

Yhteistilausten hoitajat 2013/2014:

Vuoden 2013 osalta:

-Hachmann: **Kari Venho**
-Gullmarsfjorden:
-Baltezers: **Sari Åström**
-Rhododendron-Haven: **Osmo Jussila**
-Tilausten tuontikuljetusten järjestely: **Mikko Kuosmanen**
-Tilausten purku ja varastointi: **Pirjo Rantanen ja talkooväki**.

Puheenjohtaja ehdotti, että seuraavan vuoden yhteistilausten hoitajien valinta siirrettäisiin syyskokouksen päätettäväksi. Ehdotus hyväksyttiin keskustelun jälkeen. Perusteluina muutokselle nähtiin se, että välttämättä ihmiset eivät tiedä vuotta etukäteen mahdollisuuksistaan ja haluistaan hoitaa tilauksia, joten halukkuutta sitoutua tehtävään on syytä kartoittaa lähempänä toteutusajankohtaa.

TULEVA TOIMINTA

Ulkomaanmatka:

2013 kerho ei järjestä ulkomaan matkaa. Keskusteltiin alustavasti vuoden 2014 kohteista. Esille nousi mm. Tanska ja Skotlanti, joihin kerho ei vielä ole matkaa järjestänyt. Päätöksiä vuoden 2014 matkasta ja kohteen valinnasta tehdään syyskokouksessa.

Kevätkokous:

Paikka: Kaisaniemi, Linkola-Sali,
Ajankohta: 15.5.2013, klo 18 – 20,
Vastuuhenkilö: **Juha Fagerholm**,
Ohjelma: **Kristian Theqvist**; USA:n matka, ARS-vuosikokous.

Kesäretki:

Kohde: Kaarlo Ounin Arboretum, Jämsä,
Ajankohta: 15.6. klo 10,
Vastuuhenkilö: **Kaarlo Ouni**.

Syyskokous:

Paikka: Brinkhallin kartano, Turku,
Ajankohta: 21.9. klo 12,
Vastuuhenkilö: **Osmo Jussila**,
Ohjelma: **P.M.A. Tigerstedt** esittelee kartanon, taimihuutokauppa.

Talvikokous 2014

Ajankohta: 1.2. 2014 klo 12:00.
Paikka: Kaisaniemi, Linkola-Sali.
Vastuuhenkilö: **Kristian Theqvist**.
Ohjelma: Normaalit valinnat, muusta ohjelmasta päätetään myöhemmin.

Muu toiminta:

Viime syksyn kasvihuutokauppa sai hyvän vastaanoton, ja se päätettiin järjestää kerhon talouden tukemiseksi jälleen tulevana syksynä. Puutarhamessuille ei tällä kertaa löytynyt riittävästi vapaaehtoisia messuesittelijöitä, joten kerho ei ainakaan omalla osastollaan osallistu messuiluun.

Lehden hinta v. 2014: säilyy entisellään 11€/vuosikerta.

Kerhon kesäretki Niinijärven arboretumiin Jämsään lauantaina 15.6. klo 10:00

Kaarlo Ounin Niinijärven arboretum on yksityinen puuvartisten kasvien kokoelma, jossa vanhimmat kynäjalavat ovat vuodelta 1973. Kokoelmaa on täydennetty ahkerasti vuosien varrella. Pihapiiri ja arboretum ovat nykyään pinta-alaltaan n. 3 hehtaaria.

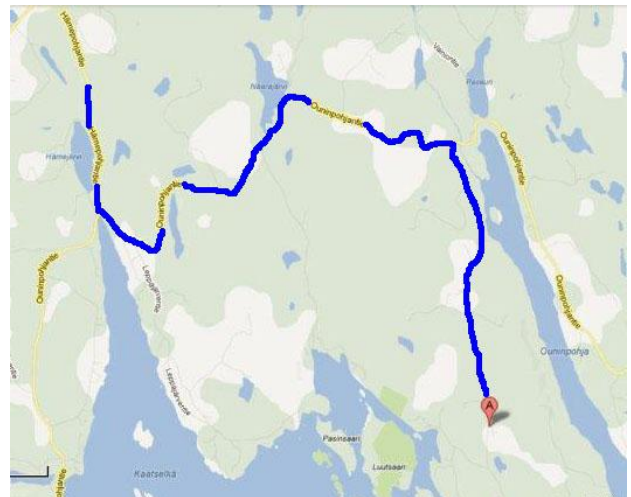
Ensimmäinen rhododendron-erä on hankittu Marjatta Uosukaiselta vuonna 1992. Aktiivinen rhododendroneiden kasvatus on alkanut kymmenisen vuotta sitten. Arboretum sijaitsee kolmosvyöhykkeellä 140 metriä merenpinnasta vedenjakaja-alueella.

Niinijärven arboretumin osoite on [cccccccccccccc](https://www.google.com/maps/place/35400+LÄNGELMÄKI), 35400 LÄNGELMÄKI. (huom. Google löytää osoitteen vain, jos laittaa hakuun paikkakunnaksi Jämsä)

Kaarlo Ounin puhelinnumero on 040 5448022. Tilalla varustaudutaan kahvitukseen ja karjalanpiirakkatarjoiluun.

Kimppakyydit ovat suotavia.

Kaarlo Ouni

Ajo-ohje Tampereen suunnasta:

Tampereelta Jyväskylään päin tietä 9/E63 n. 74 km

Käänny oikealle [cccccc](https://www.google.com/maps/place/cccccc), jota 2.5 km.

Käänny vasemmalle [cccccc](https://www.google.com/maps/place/cccccc), jota 5,1 km.

Loiva oikea [cccccc](https://www.google.com/maps/place/cccccc), jota 3km ja kohde vasemmalla.

Rhododendronlehti 2 – 2013

Sisällys – Innehåll

Theqvist, Kristian: Puheenjohtajan palsta – Ordförandes spalt	3
Saarinen Jaakko, Tigerstedt, Peter M. A.: Keltaiset alppiruusuristeytykset Mustilassa – Gula rododendron korsningar i Mustila.....	4
Wuokko, Olli: Alppiruusu 'Helsinki University'– Rododendron 'Helsinki University'.....	9
Theqvist, Kristian: Suopursu (<i>R. tomentosum</i>) ja muut pursulajit – Getpors och andra skvattramarter.....	11
Jussila, Osmo: Lajikuvaus – Artbeskrivning: <i>Rhododendron lapponicum</i>	15
Wuokko, Olli: Käy katsomassa lapinalppiruusua! – Gå och hitta lapsk alpros.....	17
Jussila, Osmo: Talvikokouksen satoa – Beslut från vintermötet.....	18
Ilmoituksia: Meddelanden:	
Jussila, Osmo: Kutsu kerhon kevätokoukseen – Kallelse till klubbens vårmöte.....	20
Värmötet hålls denna gång i Linkolasalen i Botaniska trädgården i Kajsaniemi i Helsingfors 15.5.2013 kl 18.	

Kerhon Kevätkokous keskiviikkona 15.5. 2013 klo 18

Kokouspaikkana totuttuun tapaan
Linkola-sali Kaisaniemen Kasvitieteellisessä puutar-
hassa.

Ohjelmassa on ainakin Kristian Theqvistin tuoreita
Amerikan-kuulumisia, ARS Finnish Chapterin vuosiko-
kous, Osmo Jussilan selvitys kerhon rahatilanteesta,
tilattujen kasvien roudausta, kimppakyytien sopimista
ja mukavaa yhdessäoloa.

TERVETULOA!